

Çocuklar Ne Kadar Mutlu? Bazı Değişkenlere Göre Çocuklarda Mutluluğun Belirlenmesi

Yrd. Doç. Dr. Serap DEMİRİZ

*Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi
İlköğretim Bölümü, Okul Öncesi Eğitimi ABD.
demiriz@gazi.edu.tr*

Doç. Dr. İlkey ULUTAŞ

*Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi
İlköğretim Bölümü, Okul Öncesi Eğitimi ABD.
uilkey@gazi.edu.tr*

Özet

Bu çalışmada okul öncesi çocuklarının cinsiyet, yaş, kardeş sayısı gibi değişkenlere göre mutluluk düzeylerinin belirlenmesi ve mizaç ile ilişkisinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Okul öncesi kurumlarına devam eden 400 çocuk, öğretmenleri ve anneleri ile çalışarak çocukların mutluluk düzeyleri karşılaştırılmıştır. Sonuçlar çocukların mutluluk düzeylerinin cinsiyet, yaş, kardeş sayısı ve mizaç özellikleri gibi değişkenlere göre fark gösterdiğini ortaya koymuştur. Erkek çocukların kız çocuklarına göre mutluluk düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Çocukların öz bildirimlerine ve öğretmen görüşlerine göre çocukların yaşı arttıkça mutluluk düzeylerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Çocukların öz bildirimlerine göre iki kardeşi olanların daha mutlu oldukları, anne ve öğretmen görüşlerine göre ise kardeşi olmayan çocukların daha mutlu oldukları görülmüştür. Mutluluk ile mizaç özellikleri arasındaki ilişkiler, anne ve öğretmen görüşlerine göre çocukların mutluluk düzeyleri ile mizacın sıcakkanlılık, sebatkârlık ve ritmiklik boyutları arasında pozitif yönde, tepkisellik boyutu arasında ise negatif ilişki olduğunu ortaya koymuştur.

Anahtar kelimeler: Mutluluk, iyi olma, çocuklar.

How Happy are Children? Determining Happiness according to Some Variables.

Abstract

This study aimed to determine happiness level of preschool children's according to variables such as gender, age, number of siblings and associations with temperament characteristics. Studying with 400 children who attended pre-school institutions, their teachers and mothers, happiness levels of children were compared. Results revealed that there were differences according to variables such as gender, age sibling number and temperament. Happiness level of boys was found to be higher. According to the teacher views and children's self-reports older children had higher levels of happiness. Children self-reports were showed that children with two sibling were happier whereas mothers and teachers views stated only child were happier. The present study found that children' happiness were positively associated with warmth, persistence, and rhythmically dimension of temperament on the other hand negatively associated with reactivity based on the mothers and teachers views.

Keywords: Happiness, wellbeing, children.

GİRİŞ

Çocukların ilk farkına vardıkları temel duygulardan birisi olan mutluluk, onların gelişimlerinin olumlu göstergesi, belirleyicisi, yön vericisi ve çıktısı olarak değerlendirilmektedir. Mutluluk literatürde “yaşam doyumu”, “iyi olma” olarak da ele alınmaktadır (Harter, 1983; Park 2004; Thoilliez, 2011).

Teknolojinin yoğun bir şekilde hayata girmesi, çevre kirliliği, rekabet, toplumsal olaylar, sağlık ve beslenme sorunları gibi birçok olumsuz etmene rağmen bireyler mutlu olma mücadelesi ile yaşam doyumu elde etmeye çalışmaktadır (Selim, 2008). Yetişkinlerin mutluluğu sağlık, aile, sosyal ilişkiler, güvenlik, özgürlük, ahlaki değerler, gelir, çalışma koşulları gibi daha birçok değişkene bağlı olmakla birlikte (Ahn, Garcia, & Jimeno, 2004), çocukların mutluluğu sevgi, güven, temel ihtiyaçların giderilmesi, sağlık, iletişim ve oyun gibi değişkenlere bağlı olabilmektedir (Clair, 2012; Thoilliez, 2011).

Çocukların mutluluk düzeyinin artması hayata olumlu bakmalarını ve çevrelerindekiyle olumlu etkileşim kurmalarını, sağlamaktadır. Mutluluğun veya yaşam doyumunun azalması çocuklarda okul başarısının düşmesi, arkadaş ilişkilerinin zayıflaması, yalnızlık, depresyon, madde bağımlılığı, gibi birçok duruma ilişkilendirilebilmektedir (Yucel ve Vogt Yuan, 2015). Bireyin özellikle yaşamın ilk yıllarında hayata olumlu bakabilme ve ümit besleyebilme açısından mutluluk duygusunun güçlü olması gerekmektedir.

Bireyin mutluluğunda hem içsel (algı, dikkat, mizaç vb.), hem dışsal faktörler (aile, okul, arkadaş vb.) etkili olabilmektedir (Yucel & Vogt Yuan, 2015). Vygotsky ve Bronfrenbrenner gibi araştırmacılar çocuğun gelişiminde çevrenin önemini vurgulamaktadır. Çocukların kendilerini mutlu hissetmelerinde ailenin ve yakın çevrenin önemli etkisinin olduğu görülmektedir (Holder & Coleman, 2009). Aile içerisinde sevgi, değer verme, açık iletişim, duygusal yakınlık, karşılıklı güvenin olması, destekleyici anne-babaya sahip olma, çocukların mutluluk düzeyini arttırdığı belirlenmiştir (Rask, Kurki & Paavlianiemi 2003; Park, 2004; Joronen & Kurki, 2005). Eğer anne-baba çocuğun ürettiği fikirleri desteklemez, başarılı olduğu konuları görmezden gelir ve sürekli çocuğunu eleştirir ise bu çocuklar kendi gücünün sınırları konusunda sıkıntı duyacaklar, karşılaştıkları problemlerin çözümüne yönelik çaba harcamak yerine, öğrenilmiş çaresizlik yaşayacaklardır (Erdoğan, 2006). Oysa anne ve babaları tarafından sevildiklerini hisseden çocuklar, kendilerine dair de olumlu bir benlik algısı geliştirmekte, güven duyguları güçlenmekte, anne ve babalarının geliştirmiş oldukları davranış standartlarını daha kolay kabul edip içselleştirmektedirler (Evirgen, 2010).

Çocuk büyüdükçe aile faktörünün yanında, arkadaşlarla ilişkilerde doyum, okul yaşamı, akademik başarı, kendisinden memnun olma ve yaşadığı yerden doyum alması gibi boyutlar da mutluluğunu etkileyebilmektedir (Huebner, Suldo, Valois, Darné & Zullig, 2004; Aypay ve Eryılmaz, 2011).

Çocuklarda mutluluğun belirlenmesine yönelik çalışmalarda nitel ve nicel olarak değerlendirme yapılabilmektedir. Örneğin Chaplin (2009) çocuklara “Seni ne mutlu eder?” sorusu ile, Ünüvar, Çalışandemir, Tagay ve Amini (2015) “Sence mutluluk nedir?” sorusu ile okul öncesi çocuklarının mutluluk algısını incelemiş ve Türkiye’deki çocukların çoğunlukla oyun ve eğlence ile ilgili cevaplar verdiklerini tespit etmişlerdir. Chaplin (2009) çocuklarda mutluluk ile ilgili yapılan çalışmalarda görüşlerin hem çocuk hem de ebeveynlerden alınması, farklı ve etkileşimli ölçümlerle yapılması, geniş örneklemi içermesi, gelişimsel değişimleri kayıt etmesi, çocukları mutlu eden faktörlerin araştırılması olarak belirtmiştir. Bu araştırma da geniş örnekleme ulaşımları ve farklı bakış açıları ile (Çocuk-Anne-Öğretmen) çocukların mutluluğunun değerlendirilmesi bakımından önem taşımaktadır.

Literatür incelendiğinde ergenlerin mutluluk düzeyleri ile ilgili çalışmalar daha fazla yer alırken (Eryılmaz, 2009; Akın, Uysal ve Çitemel, 2013; Telef, 2014) küçük çocuklar ile ilgili yapılan araştırmaların oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Park ve Peterson (2006) çocuklarda mutluluk ile ilgili araştırmaların ihmal edildiğine dikkati çekmektedir. Tükenmişlik sendromunun ilköğretim düzeyine indiği düşünüldüğünde erken yıllarda çocukların mutluluk düzeylerinin belirlenmesi ve etkileyen etmenlerin ortaya konulması, olumsuz çevre koşullarına erken müdahale edilmesi, stresle baş etme becerilerinin kazandırılması ve

incinebilirliklerinin engellenmesi bakımından önem arz etmektedir. Bu nedenle bu çalışmada okul öncesi çocuklarının mutluluk algılarının belirlenmesi ve cinsiyet, yaş, kardeş sayısı ve mizaç özellikleri gibi değişkenlerin etkisinin belirlenmesi ve mizaç ile ilişkisinin ortaya konulması amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Araştırma okul öncesi çocuklarının mutluluk düzeylerini belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiş olan karşılaştırma türü ilişkisel tarama modelinde, betimsel bir araştırmadır. İlişkisel tarama modelleri, iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir. Tarama yolu ile bulunan ilişkiler gerçek bir neden-sonuç ilişkisi olarak yorumlanamaz; ancak o yönde bazı ipuçları vererek, bir değişkendeki durumun bilinmesi halinde ötekinin kestirilmesinde yararlı sonuçlar verebilir (Karasar, 2011, 82).

Çalışma grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Ankara il merkezindeki resmi okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 400 çocuk, anneleri ve öğretmenleri oluşturmuştur. Araştırmanın yapıldığı okullar tesadüfi örnekleme yöntemi ile belirlenmiş, çalışma gönüllü katılımcılarla yürütülmüştür. Araştırmaya katılan çocukların %52,5'inin erkek olduğu, 60,8'inin 6 yaşında olduğu, %58,8'inin tek çocuk olduğu, %55,0'inin annesinin 30-39 yaş aralığında olduğu, %40,8'inin annesinin üniversite mezunu olduğu, %68,0'inin babasının 30-39 yaş aralığında olduğu, %57,2'sinin babasının üniversite mezunu olduğu belirlenmiştir.

Veri toplama araçları

Veri toplama araçları olarak araştırmacılar tarafından geliştirilen “*Kişisel Bilgi Formu*”, “*Çocuklar için Mutluluğu Değerlendirme Aracı-Çocuk Formu*”, “*Çocuklar için Mutluluğu Değerlendirme Aracı-Anne Formu*”, “*Çocuklar için Mutluluğu Değerlendirme Aracı-Öğretmen Formu*”, “*Ailede Mutluluğu Değerlendirme Aracı-Çocuk Formu*”, “*Çocuklar için Kısa Mizaç Ölçeği*” kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu; çocukların ve annelerinin demografik özellikleri hakkında bilgi almak için geliştirilmiştir. Formda çocuğun adı, cinsiyeti, yaşı, kardeş sayısı, anne-babasının yaşı, öğrenim durumu vb. bilgilere yer verilmiştir.

Çocuklar için Mutluluğu Değerlendirme Aracı-Çocuk Formu; çocukların genel mutluluk durumları, mutlu olmak için kullandıkları stratejiler ve mutlu olduklarında gösterdikleri davranışlara yönelik 13 maddeyi içermektedir. Her bir madde çocuk tarafından Evet/Hayır olarak değerlendirilmektedir. Toplam puanın yüksekliği çocuğun mutluluk düzeyinin arttığına işaret etmektedir. Aracın güvenilirlik katsayısı ,69 olarak tespit edilmiştir.

Çocuklar için Mutluluğu Değerlendirme Aracı-Anne Formu; annelerin çocuklarını değerlendirdikleri toplam 21 maddeden oluşmakta ve “Hiç, Nadiren, Bazen, Her zaman” şeklinde dördümlük olarak cevaplanmaktadır. Toplam puanın yüksekliği çocuğun mutluluk düzeyinin arttığına işaret etmektedir. Aracın güvenilirlik katsayısı ,74 olarak tespit edilmiştir.

Çocuklar için Mutluluğu Değerlendirme Aracı-Öğretmen Formu; öğretmenlerin gözlemlerine göre çocukların mutluluklarını değerlendirdikleri toplam 23 maddeden oluşmakta ve “Hiç, Nadiren, Bazen, Her zaman” şeklinde dördümlük olarak cevaplanmaktadır. Toplam puanın yüksekliği çocuğun mutluluk düzeyinin arttığına işaret etmektedir. Aracın güvenilirliği ,87 olarak belirlenmiştir.

Ailede Mutluluğu Değerlendirme Aracı-Çocuk Formu; ailenin mutluluk durumları, mutlu olmak için kullandıkları stratejiler ve mutlu olduklarında gösterdikleri davranışlara yönelik 7 madde yer almaktadır. Her bir madde çocuk tarafından Evet/Hayır olarak değerlendirilmektedir. Toplam puanın

yüksekliği ailede mutluluk düzeyinin arttığına işaret etmektedir. Aracın güvenilirlik katsayısı ,77 olarak tespit edilmiştir.

Çocuklar için Kısa Mizaç Ölçeği; Yağmurlu ve Sanson (2009) tarafından çocukların mizaç özelliklerinin belirlenmesi amacıyla hazırlanmıştır. Ölçek 30 maddeden ve sıcakkanlılık/utangaçlık, sebatkarlık, ritmiklik ve tepkisellik olmak üzere dört boyuttan oluşmaktadır. Her bir madde “hemen hiç” den “hemen her zaman”a kadar uzanan 6’lı likert şeklinde değerlendirilmektedir. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı sıcakkanlılık için .80, tepkisellik için.77, sebatkarlık için .76 ve ritmiklik için .48 olarak bulunmuştur.

Verilerin toplanması

Kişisel bilgi formları sınıf öğretmeni rehberliğinde çocukların kişisel dosyalarındaki kayıtlar incelenerek doldurulmuştur. “Çocuklar için Mutluluğunu Değerlendirme Aracı-Çocuk Formu” ile “Ailede Mutluluğu Değerlendirme Aracı-Çocuk Formu” araştırmacı tarafından her çocuğa bireysel olarak uygulanmıştır. Bireysel görüşme, eğitim ortamı dışında ayrı bir ortamda çocuğa uygun masa ve sandalye sağlanarak yapılmıştır. Uygulamalara başlanmadan önce çalışma grubundaki çocuklarla kendi eğitim ortamlarında bir araya gelinerek tanışma oyunları oynanmıştır. Görüşmeye başlarken çocuğa mutlulukla ilgili sorular sorulacağı söylenmiş, çocuk hazır olduğunda uygulamaya geçilmiştir. Her çocuk için bir oturum ortalama 10-15 dakika sürmüştür.

Çocuklarının Mutluluğunu Değerlendirme Aracı-Öğretmen Formu öğretmenler tarafından son bir ay içindeki gözlemlerine göre değerlendirilmiş, Çocuklarının Mutluluğunu Değerlendirme Aracı-Anne Formu ile “Çocuklar için Kısa Mizaç Ölçeği” ise öğretmenler rehberliğinde çocuklar aracılığı ile annelerine iletilerek son bir ay içindeki gözlemlerine göre doldurmaları sağlanmıştır.

Veri analizi

Ölçme araçlarından elde edilen veriler bilgisayar ortamına aktarılarak “SPSS 20” istatistik paket programıyla analiz edilmiştir. Çocukların demografik özellikleri frekans ve yüzde değerleri ile verilmiş, cinsiyet, yaş, kardeş sayısı gibi değişkenlere göre çocukların mutluluk düzeyleri parametrik testler ile belirlenmeye çalışılmıştır.

BULGULAR

Araştırmadan elde edilen bulgular çocukların cinsiyetlerine, yaş, kardeş sayısı ve mizaç özelliklerine göre incelenmiştir.

Tablo 1. Çocukların cinsiyetine göre mutluluk puanı ortalamalarının dağılımı

	Cinsiyet	n	\bar{X}	ss	t	p
Çocukların öz-bildirimlerine göre mutlulukları	Kız	190	22.3158	1.85029	-,196	,845
	Erkek	210	22.3524	1.87393		
Annelere göre çocukların mutlulukları	Kız	190	66.8211	8.04745	-3,622	,000
	Erkek	210	69.5381	6.82670		
Öğretmenlere göre çocukların mutlulukları	Kız	190	64.4263	7.66579	-3,094	,002
	Erkek	210	66.7286	7.21426		
Ailede Mutluluk	Kız	190	19,0105	2,13806	-1,420	,156
	Erkek	210	19,2905	1,80282		

Tablo 1 incelendiğinde, anne ve öğretmen görüşlerine göre erkek çocukların kız çocuklarına göre mutluluk düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Gruplar arasındaki farkın anlamlı olduğu belirlenmiştir (Anne $t_{(372)} = -3,622$, $p < ,01$; Öğretmen $t_{(398)} = -3,094$, $p < ,01$).

Tablo 2. Çocukların yaşlarına göre mutluluk puanı ortalamalarının dağılımı

	Yaş	n	\bar{X}	ss	t	p
Çocukların öz-bildirimlerine göre mutlulukları	6 yaş	243	22,4856	1,75422	2,022	,044
	5 yaş	157	22,1019	1,99739		
Annelere göre çocukların mutlulukları	6 yaş	243	68,3704	7,55221	,405	,686
	5 yaş	157	68,0573	7,55513		
Öğretmenlere göre çocukların mutlulukları	6 yaş	243	66,6708	7,39043	3,478	,001
	5 yaş	157	64,0318	7,43814		
Ailede Mutluluk	6 yaş	243	19,2675	1,87151	1,354	,177
	5 yaş	157	18,9873	2,11220		

Tablo 2 incelendiğinde, çocukların öz bildirimlerine ve öğretmen görüşlerine göre 6 yaş çocuklarının 5 yaş çocuklarına göre mutluluk düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır. Gruplar arasındaki farkın anlamlı olduğu ortaya çıkmıştır (Çocuk $t_{(398)} = 2,022$, $p < ,05$; Öğretmen $t_{(398)} = 3,478$, $p < ,01$).

Tablo 3. Çocukların kardeş sayısına göre mutluluk puanı ortalamalarının dağılımı

	Kardeş sayısı	n	\bar{X}	ss	F	p
Çocukların öz-bildirimlerine göre mutlulukları	Kardeşi yok	72	22.5556	1.61759	3,525	,030 (Tukey:tek kardeş-iki Kardeş)
	Tek kardeş	235	22.1319	1.89117		
	İki kardeş	93	22.6774	1.90629		
Annelere göre çocukların mutlulukları	Kardeşi yok	72	69.5972	6.46912	7,013	,001 (Tukey:İki kardeş-tek kardeş, iki kardeş-kardeşi yok)
	Tek kardeş	235	68.8128	7.43225		
	İki kardeş	93	65.7742	8.10546		
Öğretmenlere göre çocukların mutlulukları	Kardeşi yok	72	68.4167	6.63272	18,395	,000 (Tukey:iki kardeş-kardeşi yok, İki kardeş-tek kardeş)
	Tek kardeş	235	66.2426	7.16329		
	İki kardeş	93	61.9462	7.71273		
Ailede Mutluluk	Kardeşi yok	72	18.9583	2.24824	,452	,636
	Tek kardeş	235	19.2085	1.92018		
	İki kardeş	93	19.1828	1.88210		

Tablo 3'de, mutluluk ortalamalarına bakıldığında, çocukların öz bildirimlerine göre tek kardeşi olanların daha düşük ortalamaya sahip olduğu, anne ve öğretmen görüşlerine göre ise iki kardeşi olan çocukların daha düşük ortalamaya sahip oldukları görülmektedir. Gruplar arasındaki farkın anlamlı olduğu belirlenmiştir (Çocuk $F_{(397)} = 3,525$, $p < ,05$; Anne $F_{(397)} = 7,013$, $p < ,01$; Öğretmen $F_{(397)} = 18,395$, $p < ,01$).

Tablo 4. Çocukların mutluluk düzeyleri ile mizaç özellikleri arasındaki ilişki

	Sıcakkanlılık	Sebatkârlık	Ritmiklik	Tepkisellik
Çocukların öz-bildirimlerine göre mutlulukları	-,063 ,206	-,037 ,458	-,055 ,273	-,018 ,723
Annelere göre çocukların mutlulukları	,099*	,249**	,225**	-,228**
Öğretmenlere göre çocukların mutlulukları	-,001 ,988	,133** ,008	,203** ,000	-,196** ,000
Ailede mutluluk	-,059 ,237	,071 ,159	,035 ,481	,046 ,362

**p<,01 *p<,05

Tablo 4’de, çocukların mutluluk düzeyleri ile mizaç özellikleri arasındaki ilişkiye bakıldığında, anne ve öğretmen görüşlerine göre sıcakkanlılık, sebatkârlık ve ritmiklik boyutlarında pozitif yönde ($p<,01$; $p<,05$), tepkisellik boyutunda negatif yönde ilişki olduğu görülmektedir ($p<,01$).

TARTIŞMA

Okul öncesi çocuklarının mutluluk düzeylerinin belirlenmesi amacıyla yapılan bu çalışmada çocukların mutluluk düzeylerinin cinsiyet, yaş, kardeş sayısı ve mizaç özellikleri gibi değişkenlere göre fark gösterdiği ortaya çıkmıştır.

Araştırmada erkek çocukların kız çocuklarına göre mutluluk düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ekolojik yaklaşımda çevrenin çocukların cinsiyetlerine göre mutluluk düzeylerini etkilediği ve erkeklerin daha mutlu olduğuna dikkat çekilmektedir (Weaver & Habibov, 2010). Çocukların mutluluk kaynaklarına bakışı da cinsiyetlerine göre değişebilmektedir. Kızlar insanlar ve hayvanlar kaynaklı mutluluk tercihinde bulunurken, erkekler spor ve hareket odaklı mutluluk tercihinde bulunmaktadır (Chaplin, 2009). Kızlar mutluluğu tanımlarken olumlu duyguları vurgulamakta, erkekler ise mutluluğu tanımlamada daha genel kalabilmektedir (Giacomoni, Souza & Hutz, 2014). Kızlar başarı odaklı mutluluğu tercih ederken erkekler eğlence odaklı mutluluğu tercih etmektedirler. Kızların çevresindekilerle iyi ilişkileri sürdürme çabasında olmaları, problemlerini çözümlenmeye açık olmaları duygusal duyarlılıklarını artırmaktadır (Uusitalo-Malmivaara, 2012; Uusitalo-Malmivaara & Lehto, 2013). Bu nedenle kız çocuklarının mutluluk düzeylerinin daha düşük olması beklenebilir.

Çalışma bulguları çocukların öz bildirimlerine ve öğretmen görüşlerine göre 6 yaş çocuklarının 5 yaş çocuklarına göre mutluluk düzeylerinin daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Chaplin (2009) çocukların mutlu oldukları alanların yaşlarına göre farklılık gösterdiğini saptamıştır. Lo’pez-Pe’rez, Sa’nchez & Gummerum (2015) küçük çocukların mutluluğu tanımlamada somut yönlerine (birlikte oynama, arkadaşlık kurma, paylaşma vb.) baktıklarını, ergenlik dönemi itibarıyla soyut yönlerini (kendini gerçekleştirme, uyum, duygu düzenleme vb.) görebildiklerini ve erken çocuklukta mutluluğun arkadaş ve yaşlılarla ilişkili olduğunu belirtmektedirler. Bu doğrultuda çocukların yaşları büyüdükçe arkadaş ve çevreleri ile duygusal deneyimlerinin artması ve çevre etkileşiminde daha deneyimli olmaları mutluluk algılarını olumlu etkilemiş olabilir.

Araştırma, çocukların öz bildirimlerine göre iki kardeşi olanların daha yüksek mutluluk ortalamasına sahip olduğunu, anne ve öğretmen görüşlerine göre ise kardeşi olmayan çocukların daha yüksek mutluluk ortalamasına sahip olduklarını göstermiştir. Kardeş ilişkileri yaşamın ilk ve uzun ilişkisi olduğundan sosyal ve duygusal olarak çocuğun nasıl kişiliğe sahip olacağını belirleyebilmektedir. Dunn (1988) kardeş ilişkilerini rekabet, belirsizlik ve duygusal anlama özellikleri ile duygusal güçte ve samimiyette ayırtedicilik

olarak tanımlamaktadır. Kardeşler arasında olumsuz duygular hayat doyumunun azalması, stres düzeylerinin artması ile ilişkilendirilmektedir (Tucker, Finkelhor, Turner, & Shattuck, 2013). Park ve Peterson, (2006) küçük çocukların ve kardeşi olmayan çocukların büyük çocuklardan daha mutlu olduğunu vurgulamaktadır. Buna göre kardeşler arasındaki rekabet ve duygusal paylaşım zaman zaman onların mutluluğunu etkileyebilmektedir.

Araştırmada çocukların mutluluk düzeyleri ile mizaç özellikleri arasındaki ilişkiler incelendiğinde, anne ve öğretmen görüşlerine göre sıcağanlık, sebatkârlık ve ritmiklik boyutlarında pozitif yönde, tepkisellik boyutunda negatif yönde ilişki olduğu tespit edilmiştir. Mizacın tepkisellik boyutu çocuğun üzgün ve bunaldığı durumlarda ağlaması, kendini yere atması, bağırması gibi tepkileri içermektedir. Mutluluk ve tepkisellik arasındaki ilişkinin olumsuz olması çocukların mutluluğu arttıkça tepkiselliğin azaldığına işaret etmektedir. Yucel ve Vogt Yuan (2015) mutluluk azaldıkça olumsuz davranışların arttığına dikkati çekmektedir. Mutluluğun kişilik özellikleriyle ilişkili olduğu görülmektedir (Holder & Coleman, 2009). Mutluk arttıkça özsaygı ve olumlu düşünme de artmaktadır (Mahon & Yarcheski, 2002). Park ve Peterson (2006) erken yıllarda karakter gelişimi ile mutluluk arasındaki ilişkiye dikkati çekmiş ve kişiliğin sevgi, arzu, umut ve muhteşemlik boyutunun mutlulukla ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Çocuklarda mutluluk mizacın dışadönüklük boyutu ile olumlu, nevrotik boyutu ile negatif ilişkili olarak görülmektedir (Holder & Klassen, 2010). Bu doğrultuda mutluluk kişiliğin pozitif yönünü artıran, negatif yönlerini ise azaltan bir güç olabilmektedir.

Çalışma bulgularına göre kız çocuklarının mutluluk düzeylerinin erkek çocuklardan düşük çıkmasından yola çıkılarak ebeveynlere, öğretmenlere ve çocuklara yönelik eğitim programlarında duyguların cinsiyet farkı gözetmeksizin desteklenmesi sağlanabilir.

Çocukların mutluluklarında cinsiyet, kardeş vb. faktörlerin etkisini azaltmak amacıyla çeşitli stratejiler ihtiyacı vardır. Çocukların mutluluklarını nasıl artırabileceğine, mutlu olmak için ne tür stratejiler kullanabileceklerine ilişkin ebeveyn ve öğretmenler için seminer, konferans, çalıştay vb. eğitim etkinlikleri düzenlenebilir.

Mutlulukta kardeş etkisini çocuğun yararına çevirmek için ebeveynler için eğitim programları düzenlenebilir. Kardeş ilişkilerini desteklemek amacıyla çocuklar için öykü kitapları, çizgi film. vb. hazırlanabilir. Çocukların oyuncak, bilgisayar vb. maddi mutluluk kaynaklarından çok arkadaşlarla, doğayla, hayvanlarla etkileşimini sağlayan mutluk kaynaklarına yönelmesi için okulda ve ailede imkânlar yaratılabilir. Mutluluk kişilikle ilişkili olduğundan olumlu kişilik geliştirmesi için çocuklarla iletişimde kızgınlık, öfke vb. olumsuz duygular kontrol altına alınarak sevgiye dayalı bir iletişim içinde mutluluk düzeyi artırılabilir.

KAYNAKÇA

- Ahn, N. Garcia, J. R. & Jimeno, J. F. (2004). The impact of unemployment on individual well-being in the EU, *European Network of Economic Policy Research Institutes, Working paper*, No: 29.
- Akın, A., Uysal, R., Çitemel, N. (2013). Çocukluk dönemi mutluluk/huzur anıları ölçeğinin Türkçe formunun geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26(1), 71-80.
- Aypay A. ve Eryılmaz, A. (2011). Lise öğrencilerinin öznel iyi oluşları ve okul tükenmişliği arasındaki ilişkiler. *International Online Journal of Educational Sciences*, 3(1), 181-199.
- Chaplin, L. N. (2009). Please may I have a bike? Better yet, may I have a hug? An examination of children's and adolescents' happiness. *Journal of Happiness Studies*, 10(5), 541-562.

- Clair, A. (2012). The relationship between parent's subjective well-being and the life satisfaction of their children in Britain. *Child Indicators Research*, 5, 631–650.
- Dunn, J. (1988). Sibling influences on childhood development. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 29(2), 119–127.
- Erdoğan, M.Y. (2006). Ana-baba tutumları ile öğretmen davranışlarının çocuklarda öğrenilmiş çaresizlik düzeyi ile ilişkileri. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi* 13(3), 98-105.
- Eryılmaz, A. (2009). Ergen öznel iyi oluş ölçeğinin geliştirilmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(4), 975-989
- Evirgen, N. (2010). *Aile içi örüntülerin çocukların alguları açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Giacomini, C. H., Souza, L. C. & Hutz, C.S. (2014). O conceito de felicidade em crianças. *Psico-USF. Bragança Paulista*, 19(1), p. 143-153
- Harter, S. (1983). Developmental perspectives on the self-system. In E. M. Hetherington (Ed.), *Socialization, personality, and social development* (Vol. 4, Mussen's handbook of child psychology) (pp. 275–385). New York: Wiley.
- Heubner, E. S., Suldo, S. M., Valois, R. R., Darné, J. W., Zullig, K. (2004). Brief multidimensional students' life satisfaction scale: Sex, race, and grade effects for high school sample. *Psychological Reports*, 94, 351-356.
- Holder, M. D. & Klassen, A. (2010). Temperament and happiness in children. *Journal of Happiness Studies*, 11:419–439. DOI 10.1007/s10902-009-9149-2.
- Holder, M. D. & Coleman B. (2009). The Contribution of social relationships to children's Happiness. *Journal of Happiness Studies* 10:329–349 DOI 10.1007/s10902-007-9083-0
- Joronen, K. & Kurki, A. (2005). Familial contribution to adolescent subjective well-being. *International Journal of Nursing Practice*, 11(3), 125-133.
- Karasar, N. (2011). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara Nobel Yayınevi.
- Lo'pez-Pe'rez1, B., Sa'nchez, J. & Gummerum, M. (2015). Children's and adolescents' conceptions of happiness. *Journal of Happiness Studies*, DOI 10.1007/s10902-015-9701-1
- Mahon, N. E., & Yarcheski, A. (2002). Alternative theories of happiness in early adolescents. *Clinical Nursing Research*, 11, 306–323
- Park, N. & Peterson, C. (2006). Character strengths and happiness among young children: content analysis of parental descriptions. *Journal of Happiness Studies*, 7:323–341 _ Springer 2006 DOI 10.1007/s10902-005-3648-6.
- Park, N. (2004). The role of subjective well-being in positive youth development. *The Annals of American Academy of Political and Social Science*, 591(1), 25-39.
- Rask, K., Kurki, P. A., Paavilainen, E. (2003). Adolescent subjective well-being and family dynamics. *Scand J. Carin Sci*, 17, 129-138.
- Sapmaz, F. ve Temizel, S. (2013). Turkish version of the short depression-happiness scale (SDHS): A validity and reliability study. *The Journal of Happiness & Well-Being*, 1(1) 28-33.
- Selim, S. Ç. Ü. (2008). Türkiye'de bireysel mutluluk kaynağı olan değerler üzerine bir analiz: multinomial logit model. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(3), 345–358 .

- Telef, B. B. (2014). School children's happiness inventory: the validity and reliability study. *Journal of Educational Sciences*, 2014, 6(1), 130-143
- Thoilliez, B. (2011). How to grow up happy: an exploratory study on the meaning of happiness from children's voices. *Child Ind Res*, 4:323–351 DOI 10.1007/s12187-011-9107-5
- Tucker, C. J., Finkelhor, D., Turner, H., & Shattuck, A. (2013). Association of sibling aggression with child and adolescent mental health. *Pediatrics*, 132, 79–84.
- Uusitalo-Malmivaara, L. & Lehto, J. E. (2013). Social factors explaining children's subjective happiness and depressive symptoms. *Soc Indic Res*, 111:603–615 DOI 10.1007/s11205-012-0022-z
- Uusitalo-Malmivaara, M. (2012). Global and school-related happiness in Finnish children. *Journal of Happiness Studies* 13: 601–619 DOI 10.1007/s10902-011-9282-6
- Ünüvar, P., Çalışandemir, F., Tagay, Ö. ve Amini, F. (2015). Okul öncesi dönem çocuklarının mutluluk algısı (Türkiye ve Afganistan Örneği). *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34, 1 - 22.
- Weaver, R. D. & Habibov, N. H. (2010). Are Canadian adolescents happy? A gender-based analysis of a nationally representative survey. *US-China Education Review*, 7(4), (Serial No.65). ISSN 1548-6613.
- Yagmurlu, B. & Sanson, A. (2009). The role of child temperament, parenting and culture in the development of prosocial behaviors. *Australian Journal of Psychology*, 61(2), 77-88.
- Yucel, D. & Vogt Yuan, A.S. (2015). Parents, siblings, or friends? exploring life satisfaction among early adolescents. *Applied Research Quality Life* DOI 10.1007/s11482-015-9444-5.